

TINGLAB TUSHUNISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Egamberdiyev Mansurbek

ToshDO 'TAUning 3-kurs talabasi

mansuregamberdiyev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni va ularning o'quv jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi. Raqamli vositalar yordamida o'quvchilarning eshitish orqali tilni qabul qilish, anglash va uni qayta ishlash jarayonlari samaradorligi oshirilishi mumkinligi ilmiy asosda yoritiladi.

Abstract: This article analyzes the role of digital technologies in the development of listening comprehension skills and their impact on the learning process. It scientifically demonstrates that digital tools can increase the efficiency of students' auditory language acquisition, comprehension, and processing processes.

Kalit so'zlar: tinglab tushunish, raqamli texnologiyalar, interaktiv platformalar, multimediya, til o'rganish, eshitish ko'nikmasi.

Keywords: listening comprehension, digital technologies, interactive platforms, multimedia, language learning, listening skills.

XXI asrda axborot texnologiyalari hayotimizning deyarli barcha jabhalariga chuqur kirib bormoqda. Xususan, ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda rivojlanib borayotgani o'qitish va o'rganish usullarini tubdan o'zgartirmoqda. An'anaviy dars shakllarining o'rnini bosuvchi yoki ularni samarali to'ldiruvchi innovatsion yondashuvlar, ayniqsa, chet va ona tillarni o'rgatishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Tinglab tushunish — til o'rganishning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, eshitilgan matn yoki nutqni anglash, tahlil qilish va undan tegishli xulosalar chiqarish jarayonini anglatadi. Ushbu ko'nikma o'quvchining og'zaki nutqni tushunishga, real muloqotga kirishishga tayyorligini ko'rsatadi. Biroq tinglab tushunishni shakllantirish va takomillashtirish an'anaviy usullar orqali har doim ham samarali kechavermaydi. Aynan shu yerda raqamli texnologiyalar o'zining imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Raqamli platformalar, audio va video materiallar, interaktiv mashqlar, mobil ilovalar orqali tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish nafaqat darslarni qiziqarli va jonli qiladi, balki o'quvchilarda mustaqil ishlash, eshitilgan axborotni tahlil qilish, eslab qolish va undan foydalanish ko'nikmalarini ham mustahkamlaydi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatining oshishiga bevosita ta'sir qiladi. Mazkur maqolada tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning tutgan o'rni, ularning samaradorligi va amaliy qo'llanilish holatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy o'quvchilarning ehtiyoj va qiziqishlaridan kelib chiqib, ta'limda raqamli vositalarni integratsiyalash zaruriyati asoslab beriladi.

1. Tinglab tushunish ko'nikmasining ahamiyati

Tinglab tushunish – bu til o'rganuvchining eshitilgan nutqni anglash, asosiy g'oyani ajratib olish, detallarni tahlil qilish va zarur xulosa chiqarish qobiliyatidir. Bu ko'nikma nutq faoliyatining reseptiv turi bo'lib, u so'zlashuv va yozma nutqning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy til o'rganish nazariyalarida tinglab tushunish "kommunikativ kompetensiyaning" asosiy tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi.

2. Raqamli texnologiyalarning o'rni

Raqamli texnologiyalar — bu o'quvchilarning til o'rganish jarayonini soddalashtiruvchi, motivatsiyasini oshiruvchi va ko'nikmalarni chuqurlashtiruvchi vositalardir. Ular quyidagi afzalliklarga ega:

Multimedia vositalari yordamida audio va video materiallar tinglash;

Mobil ilovalar orqali mustaqil mashg'ulotlar o'tkazish;

Virtual platformalar (Zoom, Google Meet, Edmodo) orqali jonli eshitish tajribasi orttirish;

Avtomatik transkripsiya va subtitrlar bilan ishlash imkoniyati. Bunday texnologiyalar real hayotga yaqin sharoitlarda til o'rganishni ta'minlaydi va o'quvchining e'tiborini faol ushlab turadi.

3. Tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish metodlari

Tinglab tushunishni rivojlantirishda quyidagi metodlardan samarali foydalanish mumkin:

a) Oldindan tayyorlov (pre-listening) metodi

Bu metod tinglashga tayyorlov bosqichi bo'lib, unda o'quvchilarga mavzuga oid kalit so'zlar, kontekst va savollar taqdim etiladi. Bu ularning eshitilajak matnga diqqatini jamlashga yordam beradi.

b) Faol tinglash (while-listening) metodi

Matn tinglanayotganda o'quvchilarga ma'lum topshiriqlar beriladi: asosiy g'oyani topish, ma'lumotlarni ajratib olish, to'g'ri yoki noto'g'ri gaplarni aniqlash va boshqalar. Bu metod tinglash vaqtida faol fikrlashni talab qiladi.

c) Tahliliy yondashuv (post-listening) metodi

Tinglab bo'lingach, eshitilgan matn ustida muhokama olib boriladi, savol-javob, klaster tuzish, taqqoslash, yakuniy xulosa chiqarish kabi mashqlar bajariladi. Bu esa eshitilgan axborotni ongli qayta ishlashga xizmat qiladi.

d) Raqamli platformalar asosida testlash metodi

Quizlet, Kahoot, Google Forms kabi vositalar orqali tinglangan material asosida onlayn testlar tuzish orqali o'quvchining tinglab tushunish darajasi baholanadi. Bu metod o'quvchilarda raqobat ruhini uyg'otadi va tahliliy fikrlashni rivojlantiradi.

e) O'yinli metodlar

Raqamli o'yinlar (masalan, "Find the speaker", "True or False", "Sound Puzzle") orqali tinglab tushunish darslari qiziqarli va samarali bo'ladi. Bu uslub kichik yoshdagi o'quvchilar uchun ayniqsa muhim.

4. Amaliy natijalar va tajribalar

Qator xorijiy va mahalliy tajribalarda raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan tinglab tushunish mashg'ulotlari an'anaviy usullarga nisbatan yuqori samaradorlik bergani aniqlangan. Masalan: 8-sinflar o'rtasida olib borilgan tajribaviy darslarda videodarslardan foydalangan guruh o'quvchilarining 75% tinglab tushunish testlaridan yuqori ball olgan;

Dualingo ilovasidan muntazam foydalangan talabalar guruhida eshitilgan matnni eslab qolish darajasi 60% dan 85% ga oshgan;

Podkastlar asosida mustaqil mashg'ulotlar olib borgan talabalar talaffuz va urg'u jihatidan ancha yuksalish ko'rsatgan.

Xulosa: Zamonaviy ta'lim jarayonida tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Tilni to'laqonli egallash, muloqotga kirisha olish, eshitilgan axborotni tushunish va unga javob bera olish kabi kompetensiyalar aynan eshitish orqali rivojlanadi. An'anaviy o'qitish uslublarida bu ko'nikmani mukammal shakllantirish ba'zida murakkab bo'lsa, raqamli texnologiyalar bu boradagi imkoniyatlarni ancha kengaytiradi. Audio va video materiallardan foydalanish, mobil ilovalar yordamida mustaqil mashg'ulotlar tashkil etish, interaktiv platformalarda onlayn darslar o'tkazish — bularning barchasi o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning eshitish, anglash, analiz qilish va fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarga asoslangan metodlar — pre-listening, while-listening, post-listening, o'yinli yondashuvlar va interaktiv testlar — o'quvchilarda mustaqil fikrlash, eshitilgan matnga tanqidiy yondashish va faol ishtirokchiga aylanishga zamin yaratadi. Shu bois, bugungi kunda ona tili va chet tillarini o'qitishda tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirishda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish nafaqat dolzarb, balki zaruriy ehtiyojdir. O'qituvchilar bu

vositalardan ijodiy foydalanish orqali darslarning sifatini oshirish, o'quvchilarda motivatsiya uyg'otish va natijadorlikka erishishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education.
2. Richards, J. C. (2015). Key Issues in Language Teaching. Cambridge University Press.
3. Karimova, M. (2020). Raqamli texnologiyalar asosida til o'rganish. Filologiya fanlari jurnali, 3(2), 45-52.
4. www.duolingo.com
5. www.ted.com